

Razvoj pojma o sebi i rodnog identiteta

Turk, Veronika

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:738037>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-07**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanost

VERONIKA TURK

RAZVOJ POJMA O SEBI I RODNOG IDENTITETA

Završni rad

Pula, rujan, 2019.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

VERONIKA TURK

RAZVOJ POJMA O SEBI I RODNOG IDENTITETA

Završni rad

JMBAG: 0303045578, redoviti student

Studijski smjer: Preddiplomski stručni studij predškolski odgoj

Predmet: Razvojna psihologija

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Psihologija

Znanstvena grana: Razvojna psihologija

Mentor: Đeni Zuliani, v. pred.

Pula, rujan 2019.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Veronika Turk, kandidat za prvostupnicu predškolskog odgoja ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA o korištenju autorskog djela

Ja, Veronika Turk dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom *Razvoj pojma o sebi i rodnog identiteta* koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljajući na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Pojam o sebi.....	2
2.1. Razvoj pojma o sebi.....	4
3. Samopoštovanje i samopouzdanje.....	8
3.1. Samopoštovanje kod djece predškolske dobi	9
3.2. Poticanje samopoštovanja i samopouzdanja kod djece	10
4. Spol i rod	14
4.1. Rodna uloga i rodni identitet	15
5. Razvoj rodnog identiteta kod djece.....	17
6. Istraživanje – procjena rodnih uloga kod djece predškolske dobi	19
6.1. Cilj istraživanja	19
6.2. Zadaci istraživanja	19
6.3. Postupak istraživanja	20
6.4. Uzorak ispitanika.....	20
6.5. Mjerni instrumenti.....	21
7. Rezultati istraživanja i analiza.....	22
9. Zaključak	30
9. Literatura	31
10. Popis tablica	33
Sažetak.....	34

1. Uvod

"Bože moj, Bože! Kako je danas sve čudno! A još jučer su stvari tekle kao obično! Da se možda nisam noću ja promijenila? Čekaj da promislim: jesam li bila ista kad sam se jutros ustala? Ako pravo razmislim, malo se sjećam da mi je bilo nekako drugačije. Ali ako nisam ista, sljedeće je pitanje: Tko sam, zaboga, onda? Eto to ti je zagonetka! I stala je redom razmišljati o poznatoj djeci, njezinih godina, da vidi nije li se možda pretvorila u koje od njih. – Sigurno nisam Ada -rekla je, -njezina kosa ima jako duge kovrčice, a moja uopće nije kovrčava; isto tako znam da ne mogu biti Mabel jer ja znam svašta a ona, pih!, malo pa ništa. Osim toga, ona je ona, a ja sam ja, a – jao, Bože, kako je to zagonetno."

- Lewis Carroll, Alisa u zemlji čudesa

Pojam o sebi i razvoj rodnog identiteta pojmovi su koji se već dugi niz godina protežu kroz grane psihologije te bude interes kod znanstvenika ali i laika. Ljudi često postavljaju pitanja sami sebi tko su, koji su njihovi ciljevi te koje su njihove mogućnosti. Dok se pojam o sebi mijenja sa različitim životnim iskustvima te na njega uvelike utječe samopoštovanje i samopouzdanje osobe, koje može biti visoko ili nisko, razvoj rodnog identiteta počinje se razvijati u ranoj dobi te se gotovo u potpunosti formira do kraja predškolske dobi. Pojam o sebi može se mijenjati pod utjecajem vanjskih čimbenika i osjećaja kako nas drugi doživljavaju. Kako bi osoba imala pozitivan pojam o sebi potrebno je prihvatiti sebe i svoje mogućnosti, tek tada osoba koja je zadovoljna sama sa sobom može imati socijalno prihvatljivo ponašanje, visoko samopouzdanje i samopoštovanje. Rodni identitet predstavlja karakteristične načine ponašanja, stavova, normi, očekivanja, aktivnosti koje pojedinac ima te je on određen rođenjem i kada se jednom formira na njega se više ne može utjecati.

2. Pojam o sebi

Pojam o sebi ili self-koncept oduvijek privlači pažnju znanstvenika, psihologa ali i laika. Mnogi autori pojam o sebi, self-koncept i sliku o sebi različito tumače, međutim zajedničko u razumijevanju tog pojma jest smjer vrednovanja sebe, način kako netko misli o sebi. Možemo reći da je to mentalna slika samoga sebe koja je cjelovita i organizirana, osobna percepcija sebe, subjektivni doživljaj vlastitog i svijesti o sebi (Koller-Trbović, 1995).

Pojam o sebi je skup kognitivnih, konativnih i afektivnih elemenata, odnosno, to su predodžbe koje osoba ima sama o sebi, a razlikuju se prema relevantnosti i stabilnosti koju im pojedinac pridaje (Greenwald i Pratkanis, 1984; Markus i Wurf, 1987; prema Marinić, 2014). Također pojam o sebi je subjektivni opis nas kao osoba i našeg unutarnjeg stanja koji u velikoj mjeri utječe na naš život. Način na koji mi doživljavamo sebe važna je sastavnica naše ličnosti, te ona isto tako utječe i na našu percepciju drugih osoba i situacija. Pojam o sebi ili self-koncept možemo definirati i kao mentalnu reprezentaciju vlastite ličnosti koja se razvija kroz iskustva s okolinom i mijenja u skladu s novim iskustvima, te kao skup svih važnih informacija, stavova i vjerovanja koje osoba ima o sebi. On određuje koje će događaje osoba smatrati važnima i pridati im više pažnje, što će joj biti prioritet i koje ciljeve će pokušati dostići, hoće li biti zadovoljna postignutim te kako će u određenoj situaciji reagirati.

Prema Miljković i Rijavec (2011) svaka osoba se barem jednom u životu upitala pitanje „Tko sam ja“, odgovor na to pitanje jest pojam o sebi. Svaka ideja o onome kako mi vidimo sebe, kako se zamišljamo i kako se ponašamo je slika o nama samima. Ona nije uvijek jasna i većini je jednostavnije je odgovoriti na pitanje „Kakav želim biti?“. Naši postupci i životna iskustva utječu na razvoj slike o sebi koja može biti pozitivna i negativna. Slika o sebi je rezultat našeg životnog iskustva, naših uspjeha i neuspjeha, poniženja i blistavih trenutaka. Ono je i odraz ponašanja drugih ljudi prema nama, osobito u ranom djetinjstvu (Miljković, Rijavec, 2001) koja također utječe na viđenje samoga sebe.

Miljković i Rijavec (2001) navode kako je za stvaranje pozitivne slike o sebi potrebno prvo prihvatiti sebe. To podrazumijeva prihvatiti sebe onakvima kakvi jesmo, sa svim svojim prednostima i nedostacima. Kako bi osoba to uspjela, potrebno je prvo upoznati samog sebe i osvijesti svoju osobnost. Mnogi izbjegavaju samokritički

razmišljati o svojim postupcima i ne mogu se suočiti s njima, a to dovodi do unutarnjeg konflikta ali i konflikta s drugim osobama.

Također potrebno je uočiti svoje vrijednosti. Najčešće je osoba zaokupljena svojim negativnim osobinama, zbog toga je važno osvijestiti svoje vrijednosti. Kada to uspije treba naučiti primati pohvale. Osoba mora pohvaliti i sama sebe te biti zadovoljna onime što je postigla jer ukoliko nismo zadovoljni sami sa sobom vjerojatno je da nećemo primijetiti ni da su drugi zadovoljni nama. Isto tako važno je naučiti primati kritike i prihvatiti ih. Nije svaka kritika dobra ali ukoliko je dobronamjerna i prijateljska može ukazati na neke nedostatke koje osoba nije sama primijetila. Kritika je također vrsta povratne informacije na temelju koje ljudi stvaraju sliku o sebi, upravo zbog tog razloga ne smijemo kritizirati osobu, već isključivo njezino ponašanje.

Osoba niskog samopoštovanja teško prima kritike, često ih zapaža, smatra ih značajnima i dulje pamti. Svaka kritika samo potvrđuje loše mišljenje koje osoba već ima o sebi. Za takvu osobu potrebno je naučiti suočavati se s kritikom te naučiti procjenjivati točnost i njihovu važnost. Kod osoba s negativnom slikom o sebi javlja se osjećaj bespomoćnosti, samookrivljanje i beznađe. Osjećaj bespomoćnosti javlja se u trenucima kada osoba smatra da ne može utjecati na događaje u svom životu, kada se osjeća bespomoćno i sve prepušta „sudbini“ koja joj prema njezinom mišljenju ne donosi ništa dobro niti pozitivno. Tada se javlja *naučena bespomoćnost* kao osjećaj nekompetentnosti koji često proizlaze iz ponavljanih doživljaja neuspjeha. Događaji iz života koje ovi ljudi ne mogu kontrolirati smanjuju želju da pokušaju nešto učiniti i promijene situaciju. Kao rezultat toga nemaju priliku naučiti da svojim ponašanjem mogu utjecati na stvari koje im se događaju. Samookrivljanjem osoba se sama prema sebi odnosi kao prema neprijatelju i vrti u krugu negativnih misli koje gaji prema sebi i svojim postupcima. Kada osoba više nema nade u bolju budućnost nalazi se u beznađu, ima osjećaj da se ništa neće promijeniti i da se ništa ne može popraviti. To stanje dovodi to depresije i vjerovanja kako je život ispunjen samo negativnim događajima.

Miljković i Rijavec (2001) navode kako se za stvaranje pozitivne slike o sebi osoba treba naučiti prihvatiti sebe, uočiti svoje vrijednosti, naučiti primati pohvale i kritike, te uspoređivati se jedino sama sa sobom.

2.1. Razvoj pojma o sebi

Pojam o sebi razvija se postepeno. Na početku života dijete nije svjesno svog zasebnog postojanja, već majku doživljava kao dio sebe, a svijet promatra egocentrično, istražuje okolinu ali nema jasan doživljaj sebe kao zasebnog bića. Oko 15. mjeseca dijete počinje prepoznavati svoj odraz u zrcalu i shvaćati da je zasebno biće, oko 18. mjeseca počinje prepoznavati sebe na video zapisima i razlikovati se u odnosu na drugu djecu, da bi se s navršene dvije godine jasno prepoznao na fotografijama i koristio zamjenicu „ja“ prilikom pokazivanja na svoj lik. Osjećaj posjedovanja i vlasništva predmeta jača djetetov pojam o sebi te dijete sve češće i odlučnije potvrđuje vlasništvo nad nekim predmetom koristeći zamjenicu „moj“. Ono što bi u slučajevima kod starije djece percipirali kao izraz sebičnosti, kod djece od dvije godine treba shvatiti kao stvaranje jasne granice između sebe i svijeta koji je oko njega. Uporaba zamjenica „ja“ i „moj“ označava razvijenost djetetovog pojma o sebi. Dijete počinje spoznavati sebe već u prvim mjesecima života, kada gradi povjerenje u svoje roditelje. Dijete upoznaje sebe kroz igru, a odnos prema sebi gradi ponajprije na osnovu roditeljskog reagiranja prema njemu, na osnovu komentara koje mu odrasli upućuju, na osnovu onoga što roditelji o njemu misle, kada ga i kako hvale i zbog čega ga kude. Pojam o sebi koji dijete formira utjecat će na njegova očekivanja od sebe samoga, pa tako i uspješnost u mnogim aktivnostima (Miljković, Rijavec, 2011). Kako bi se stvorio pozitivan pojam o sebi, osjećaj vlastite vrijednosti i samopoštovanja potrebni su podaci dobiveni iz vlastitih rezultata, vlastitih aktivnosti i uspjeha u tim aktivnostima – *ja to mogu sam*, dok su za razvoj samopouzdanja važniji podaci dobiveni iz okoline, odnosno ono što drugi misle. Pojam o sebi razvija se od pod utjecajem socijalnih interakcija i percepcije vlastitih aktivnosti od ranog djetinjstva pa sve do adolescencije. Oko 12-te godine svi važni aspekti pojma o sebi su već dovoljno čvrsto uspostavljeni te nisu podložni većim promjenama (Miljković, Rijavec, 2011), oni su izgrađeni na temelju dobi, spola, obiteljskog podrijetla te vlastitih vještina i talenata.

Miljković i Rijavec (2011) smatraju kako pojam o sebi ima tri dimenzije, a to su znanje o sebi, očekivanja od sebe i vrednovanje sebe.

Znanje o sebi počinje se razvijati oko druge godine djetetova života kada ono počinje učiti svoje osnovne osobine. Svjesni su svog spola i toga da su djeca, a ne odrasle osobe. U predškolskoj dobi dobro raspoznaju svoje tjelesne osobine te jasno daju do

znanja što vole, a što ne vole. Djeca upoznajući samog sebe uočavaju koje su njihove mogućnosti, neovisno o tome je li „ja“ svjesno ili nesvjesno.

Neki psiholozi, osobito psihoanalitičari poput Freuda i Junga, vjerovali su da je „ja“ uglavnom nesvjesno. Drugi, poput Skinnera, Maslowa i Rogersa, kažu da uloga nesvjesnoga nije toliko velika, no razlike između ljudi u pogledu svjesnosti vlastitog „ja“ sigurno postoje. Oni koji mogu istraživati, ispitivati i otkrivati svoje „ja“ obično su bolje prilagođeni. Ako nismo svjesni zbog čega smo u nečemu uspješni ili neuspješni, zašto smo pobijedili ili izgubili, zašto nas neki ljudi vole ili mrze, zašto smo sretni ili nesretni, teže ćemo se suočiti s problemima. Da bismo promijenili kod sebe ono što nije dobro, znanje o sebi je nužno. Ako ne vidimo kakvi smo ne možemo se niti početi mijenjati. Stoga je važno vidjeti sebe onakvim kakvim jesmo, a ne onakvim kakvi bismo htjeli biti. Jer možemo promijeniti samo ono što jesmo, a ne ono što bismo željeli biti (Miljković, 1996).

Sljedeća dimenzija pojma o sebi jest očekivanje o sebi u kojoj osoba osim što ima jasnu sliku o onome što ona jest i koje su njezine mogućnosti, sada vidi širu sliku, a to je ono što bi htjeli postići. Očekivanje od sebe možemo podijeliti u „idealno“ i „očekivano“ ja.

Stvarno „ja“ odnosi se na osobine za koje osoba ili ljudi oko nje vjeruju da ih posjeduje. Idealno „ja“ odnosi se na osobine koje bi osoba htjela imati. To su njezine nade i želje. Očekivano „ja“ odnosi se na osobine za koje osoba ili ljudi oko nje smatraju da ih treba imati. To su dužnosti, obveze i odgovornosti (Miljković, 1996). Ukoliko je veliki razmjer između stvarnog i idealnog „ja“ dolazi do problema jer osoba postaje sramežljiva, tužna, ima osjećaj tjeskobe, krivnje i razočarana je u sebe jer nije uspješno ostvarila zacrtane ciljeve i želje koje si je sama zadala ili joj ih je okolina postavila. Najčešće do toga dolazi kod djece čiji su roditelji postavili za njih nedostižne ciljeve, često one koje ni sami nisu mogli ispuniti pa ih nameću svojoj djeci. Takva djeca često smatraju kako ih okolina optužuje i želi kazniti jer nisu dovoljno dobri. U tom slučaju treba raditi na samopouzdanju i samopoštovanju kod djece, poticati ih da se više trude i da ne odustanu, a ne ih kuditi jer nisu dobro odradili neki zadatak. Ako okolina djeteta konstantno etiketira kao lijeno, nemarno, povučeno, sramežljivo i slično, ono će s vremenom prihvatiti te obrasce ponašanja i neće se truditi to promijeniti. Izrazito velik utjecaj na razvoj i ponašanje ima upravo okolina koja bi trebala biti poticajna i djetetu zadavati realne ciljeve koje može ostvariti.

Na taj način djetetu bi se suzbilo razvijanje kompleksa manje vrijednosti, a razvilo samopoštovanje i samovrednovanje.

Treća dimenzija pojma o sebi jest vrednovanje sebe. Ona se odnosi na opis sebe kao osobe na temelju komentara okoline i vlastitog doživljaja sebe. Njome procjenjujemo svoje vrijednosti, osobine, ponašanje te na taj način jačamo samopoštovanje. Kako bi osoba mogla vrednovati sebe, ona se prvo mora dobro upoznati, razumjeti svoje osjećaje i reakcije, usporediti ono što može i što želi postići te si postaviti realne ciljeve kako ne bi imala osjećaj razočaranja. Vrednovanje sebe počinje se razvijati već kod djece rane predškolske dobi. Tada dijete počinje shvaćati reakcije okoline koje dovode do osjećaja ponosa ili stida. Djeca se prije polaska u školu počinju uspoređivati sa svojim vršnjacima, jesu li dobri kao oni, lošiji ili bolji te počinju pokazivati rivalstvo za aktivnosti poput sporta, crtanja, učenja slova, čitanja i slično. Predškolska djeca većinom imaju veoma visoko mišljenje o svojim mogućnostima i sposobnostima što postepeno počinje slabiti u nižim razredima osnovne škole kada njihovo viđenje sebe postaje realnije. Upravo u toj fazi potrebno je posvetiti veliku pažnju svemu što negativno utječe na razvoj samopoštovanja kod djece te na stvaranje loše slike o sebi ako želimo promijeniti negativno samovrednovanje kod djece. Kako bismo to postigli potrebno je izbjegavati ruganje i kritike kao reakcije na nemogućnost postizanja nekog cilja.

Svakodnevno procjenjujemo ono što jesmo i kakvi jesmo, s onim što bismo željeli, mogli ili trebali biti. Rezultat ovih procjena je samopoštovanje, tj. kvantiteta samopoštovanja. Ako su procjene uglavnom negativne, naše samopoštovanje bit će nisko. Obratno, ako su uglavnom pozitivne, naše samopoštovanje bit će visoko (Miljković, 1996).

Prema Miljković i Rijavec (2011) pojam, odnosno slika o sebi ima četiri elementa, a to su *fizičko, socijalno, intelektualno i emocionalno* „ja“. Fizičko ja odnosi se na izgled tijela, koje boje su oči, kosa, svjesnost spola. Intelektualno ja odnosi se na svijest o vlastitim mogućnostima i sposobnostima, koje su moći i snaga, želja za učenjem i novim znanjem, „*ono što ne mogu ću naučiti*“, shvaćanje da je svatko u nečemu uspješan više ili manje, na primjer neki su bolji u pjevanju, dok su drugi bolji u slikanju. Socijalno ja jest svijest o pripadanju pojedinoj grupi i reakcije okoline na naše aktivnosti i ponašanja, te prepoznavanje tuđih osjećaja i želja. Emocionalno ja predstavlja naše želje, emocije, misli i motive. Odnosi se na prepoznavanje vlastitih

osjećaja, odgovara na pitanja *što osjećam kad sam sretan, što me plaši, što me rastužuje* i slično.

Znaci prema kojima možemo prepoznati da dijete ima pozitivnu sliku o sebi jesu veseo i opušten stav tijela, topao glas, pristojan rječnik, sretan izraz lica, prihvaća ostalu djecu, lako se prilagođava novim situacijama i izazovima, s lakoćom se nosi s promjenama te se zna nositi s osjećajem ljutnje i tuge.

Znaci koji ukazuju da dijete nema pozitivnu sliku o sebi jesu neprijateljski izraz lica, napet ili klonuo stav tijela, nepristojan rječnik, kreštav glas, nervozno ponašanje, ne prihvaća drugu djecu, povlači se od drugih osoba, smetaju mu promjene, uplašen je u novim situacijama, često se izražava agresijom i svađom (Miljković i Rijavec, 2011). Kod svake osobe može se razviti pozitivan ili negativan pojam o sebi. Dok pozitivan pojam o sebi vodi do socijalno poželjnog ponašanja, osobe s negativnim pojmom o sebi imaju nisko samopoštovanje, umanjuju vlastitu vrijednost te su podložni utjecaju evaluacije drugih osoba.

3. Samopoštovanje i samopouzdanje

Samopouzdanje i samopoštovanje bliski su definiciji „pojam o sebi“ zbog toga jer ih većina psihologa opisuje kao ukupnost opažanja, misli, osjećaja, samovrednovanja i predviđanja sebe kao osobe u interakciji s fizičkim i socijalnim okruženjem.

Samopoštovanje je način kojim vrednujemo ono što činimo, ono što jesmo i rezultate koje postižemo. Odnosi se na osjećaj vlastite vrijednosti kod osobe, samim time što ona postoji.

Samopoštovanje je osnova mentalnog zdravlja, ustrajnosti nakon neuspjeha te općenito, pozitivna društvena vrijednost. Ono je i emocionalna komponenta pojma o sebi te se sastoji od dva dijela, osjećaja vlastite vrijednosti i samopouzdanja. Ono je subjektivna kategorija odnosno naša osobna procjena sebe, koja ne mora uvijek imati veze s objektivnim kriterijima (Kuzijev i Topolovčan, 2013).

Prema Grgin-Lacković (1994) pojam o sebi sadrži tri djela koja se dijele na znanje o sebi, samovrednovanje i samoregulaciju.

Time pojam o sebi obuhvaća samopoimanje, odnosno sliku o sebi koju možemo nazvati i samopouzdanje.

Premda u psihologiji postoji više definicija samopouzdanja, Grgin-Lacković (1994) navodi kako se samopouzdanje označava kao psihološki konstrukt koji se definira kao fenomenološka organizacija iskustva individue i ideja o njoj samoj u svim aspektima njezina života. Prema Vidanović, Todorović i Hedrih (2006) pojam samopouzdanje definira se kao pozitivno vrednovanje sebe i vjerovanje u vlastite sposobnosti, stoga su samopouzdanje i samopoštovanje shvaćeni kao sinonimi (eng. self-esteem) koji se mogu koristiti i u kontekstu samoprocjene.

Samopouzdanje se počinje razvijati u najranijoj dobi. Dijete uči reakcije i način viđenja sebe u odnosu na ostale osobe. Već sa osamnaest mjeseci, dijete ima jasnu viziju o osobnom identitetu koji je drugačiji i jedinstven. Nastavak formiranja pojma o sebi, „ja“, je rezultat procesa socijalizacije kroz koji dijete prolazi. Iz tog razloga, primarni pojam o sebi dijete stiče u svojoj obitelji, kroz odnose sa roditeljima i drugim članovima, kroz identifikaciju s njima, kroz pohvale i pokude koje čuje od roditelja, kroz njihova očekivanja itd.

Rosenberg i Kaplan (1982) naveli su tri osnovne tvrdnje koje spominju psiholozi baveći se proučavanjem pojma o sebi. Navode kako se svijest o sebi shvaća kao subjektivna pojava, da je svijest o sebi produkt socijalne interakcije, te da osoba gradi sliku o sebi pod utjecajem socijalnog iskustva i povratnih informacija koje dobiva iz okoline. Na taj način osoba održava i mijenja svijest o sebi. Svijest o sebi značajno utječe na ponašanje, mišljenje i osjećaje osobe u odnosu na druge (Rosenberg i Kaplan, 1982, prema Vidanović, Todorović i Hedrih, 2006).

3.1. Samopoštovanje kod djece predškolske dobi

Brojna istraživanja kliničkih psihologa ukazuju na vezu između samopoštovanja i mentalnog zdravlja. Visoko samopoštovanje povezano je s nižim stupnjem emocionalne boli, uspješnijim prevladavanjem stresa te zdravijim stilom života. Empirijska istraživanja potvrdila su vezu između visokog samopoštovanja i zadovoljstva svojim životom. S druge strane, nisko samopoštovanje je povezano sa depresijom, anksioznošću i neprilagođenim ponašanjem (Gera i Dotlić, 1996).

Prema Stojanović (2016) nisko samopouzdanje započinje kada dijete napravi prvu grešku i kada mu se kaže da je „loša djevojčica“ ili „loš dječak“. U tom trenutku dijete može pogrešno protumačiti povratnu poruku iz okoline i ima osjećaj da je „loše“, a upravo bi se trebalo naglasiti da nije ono loše, već da su njegovi postupci bili loši ili pogrešni u tom trenutku. Sa samopouzdanjem dolazi do osjećaja unutrašnje vrijednosti, koji djeci pomaže da spremno dočekuju nove izazove i rade kooperativno sa drugima. Kada djeca ne razvijaju samopouzdanje, imaju tendenciju da se fokusiraju na promašaje umjesto na uspjehe, probleme umjesto na izazove i teškoće umjesto na mogućnosti. Dijete mora znati da roditelji i odgojitelji brinu o njemu i da ga prihvaćaju, bez obzira na to na kakve izazove nailaze u prihvaćanju djeteta kao individue, pa čak i kada ne odobravaju njegovo ponašanje (Zeigler-Hill, Besser i King, 2011, prema Stojanović, 2016).

U predškolskoj dobi pohvala djeteta kod rješavanja zadataka uvelike utječe na njegovo samopouzdanje i daje mu osjećaj osobnog postignuća. Na taj način dijete će razviti zdravo, visoko samopoštovanje i osjećaj odgovornosti te vjere u sebe. Djeca predškolske dobi čije je samopouzdanje visoko vide sebe kao pozitivnu osobu, zadovoljni su sami sa sobom. Također oni su fleksibilniji i otvoreniji prema

promjenama, spremni su na rizik i efikasniji su u rješavanju zadataka za razliku od djece nižeg ili niskog samopouzdanja. Takva djeca imaju negativnu sliku o sebi, sumnjaju u svoje sposobnosti i mogućnosti. Smatraju kako uvijek trebaju tuđu pomoć kako bi ostvarila svoje zadatke, često posustanu i doživljavaju frustracije ukoliko se situacija ne odvija na način na koji oni žele.

Kako bi kod djece naraslo samopouzdanje potrebno ih je poticati na trud i pokušaje. Kada dosegnu cilj za koji su mislili da je težak, te kada svojim trudom postignu uspješne rezultate, tada su najponosniji, a njihovo samopouzdanje raste. Djeca uče istraživanjem, a kako bismo im to omogućili moramo ih dovoditi u različite situacije kako bi otkrila u čemu su dobra. Potrebno je ohrabrenje i poticaj od okoline ali isto tako treba naglasiti kako nije svaki pokušaj uspjeh te da će se za neke stvari trebati više potruditi. Neuspjeh djeci ne smijemo prezentirati kao nešto loše i krivo, već ga treba gledati kao korak ka ostvarenju cilja. Ukoliko se kod djece formiraju negativne slike o sebi, njihovo samopouzdanje će biti nisko i utjecati će na ukupan razvoj.

3.2. Poticanje samopoštovanja i samopouzdanja kod djece

Kako bi djeca odrasle u odgovorne i vrijedne osobe koje prihvaćaju same sebe i zadovoljne su sobom potrebno je u njima poticati samopoštovanje i samopouzdanje.

Kada osoba ima nisko samopoštovanje, ona je bezvoljna, nesretna, ima poteškoće s prihvaćanjem odgovornosti i strah od novih situacija zbog mogućeg neuspjeha. Miljković i Rijavec (2011) navode nekoliko načina kako potaknuti samopoštovanje i samopouzdanje kod djece.

Kako bi se kod djece razvilo samopoštovanje potrebno je pokazati djetetu da je voljeno, kako bi dijete zavoljelo samo sebe, potreban mu je osjećaj ljubavi i sigurnosti. Iako se mnogim roditeljima čini da to djeca shvaćaju i da se to podrazumijeva, te osjećaje potrebno je i potkrijepiti zagrljajem, poljupcem, toplom riječi i slično. Tada dijete vidi da je ono važno, da je jedinstveno i njegovo samopoštovanje raste.

Potrebno je slušati dijete. Slušanjem djeteta pokazujemo mu da nam je stalo do njega. Po njegovom tonu glasa i držanju može se vidjeti i kakvog je raspoloženja,

da li ga nešto muči, je li uzbuđeno i slično. Dijete zna kada ga se sluša s razumijevanjem i kada mu je osoba posvećena. Ukoliko se posveti pažnja djetetovoj priči ono će je pričati s više entuzijazma i uvidjeti će da je važno kao i ono što ima za reći.

Veliku važnost u stvaranju djetetova samopoštovanja ima ono što se djetetu govori, kako mu se i kojim tonom obraćamo, stoga je važno pohvaliti dijete kad učini nešto dobro. Verbalne i neverbalne poruke koje mu okolina upućuje oblikuju njegovu sliku o sebi i utječu na samopoštovanje. Kako bi utjecaj bio pozitivan povratna informacija koja se upućuje djetetu treba imati tri komponente, opis djetetovog ponašanja, naš doživljaj tog ponašanja te uvažavanje djeteta kao osobe, njegovih emocija, iskustava i napora. Odrasli su često skloni koriti dijete. Na taj način ono uči samo što je loše ali neće naučiti što je dobro i kako se treba ponašati. Miljković i Rijavec (2011) smatraju kako je pohvala najmoćnije sredstvo kojim dijete uči kako se treba ponašati jer će upravo kroz pohvale dijete naučiti cijeniti samog sebe i uočiti vlastite vrijednosti. Potrebno je prilikom pohvaljivanja djeteta biti korektan, točno naglasiti što se pohvaljuje, pohvaliti uspjeh ali i zalaganje.

Kako bi dijete razvilo samopoštovanje ključno je da upozna samo sebe. Odrasli bi trebali pomoći djetetu da prepozna u čemu je dobro kako bi ono moglo razvijati i jačati svoje pozitivne osobine.

Potrebno je voditi računa u kritiziranju dječjih postupaka, važno je naglasiti kako se kritika ne odnosi na djetetovu ličnost, već isključivo na njegovo ponašanje. Treba jasno opisati ponašanje kojim nismo zadovoljni i zašto to treba promijeniti. Djetetu treba pokazati razumijevanje za njegove osjećaje i jasno mu reći što se od njega očekuje. Nakon što dijete uspješno ispuni neki zadatak potrebno ga je pohvaliti.

Ukoliko dijete loše stvari doživi kao normalni dio života ono će se naučiti s njima lakše suočavati, stoga je bitno dijete učiti optimizmu. Kada ne može nešto učiniti ili dostići neki uspjeh potrebno mu je naglasiti kako je to privremeno, te da će se to s vremenom promijeniti. Odrasli bi trebali na svom primjeru djetetu pokazati kako neko razočaranje nije tragično, na taj način dijete će doživjeti osjećaj optimizma.

Kako bi se kod djece razvilo samopouzdanje potrebno je omogućiti mu osjećaj uspjeha. Najveći osjećaj samopouzdanja dijete dobiva upravo onda kada pokuša učiniti nešto što mu je teško, potrudi se i nakon nekoliko pokušaja uspjeti. Kako bi se djetetu omogućio taj osjećaj potrebno ga je dovoditi u različite, za njega nove

situacije kako bi otkrilo u čemu je dobro. Pri tome dijete će trebati pomoć odraslih u vidu poticanja i pomaganja ali ne i izvršavanja zadataka umjesto njega, već samo u mjeri u kojoj je to potrebno.

Prema Slunjski (2013), važno je naučiti dijete da se uspoređuje sa sobom. Ako se dijete nauči uspoređivati samo sa sobom izbjeci će negativne posljedice i osjećaj razočaranja, na primjer u utrci nije došao prvi, ali je postigao svoj najbolji rezultat do sada.

Naučiti dijete kontrolirati emocije ne znači ignorirati ih, već razmisliti o tome kada su one možda pretjerane. Ukoliko dijete zbog neuspjeha osjeti tugu, razočaranje ili bijes treba ga potaknuti da se smiri i pokuša ponovo.

Također potrebno je djetetu dopustiti da uči na vlastitim pogreškama, uvjeriti ga kako one nisu ništa loše i kako ono nije zbog toga nikog razočaralo. To znači da ukoliko dođe do neuspjeha odrasli ne bi smjeli odraditi zadatak umjesto djeteta kako bi ga zaštitili, već navesti da pokuša ponovo, dok ne ostvari svoj cilj.

Kako bi dijete razvilo socijalne vještine potrebna mu je komunikacija s vršnjacima. Socijalne vještine kod djece najbolje se razvijaju kroz igru s ostalom djecom ali i na način da se odrasli s njima igraju kao da su vršnjaci (igre uloga i slično). Poželjno je razgovarati s djecom o njihovom odnosu s prijateljima i njihovoj igri. Ako dođe do konflikta među vršnjacima odrasli trebaju pomoći djetetu da samo pronađe rješenje problema.

Za pravilan razvoj samopouzdanja treba također poticati djetetovu asertivnost, odnosno sposobnost iskrenog izražavanja vlastitog mišljenja, osjećaja i stavova na način koji ne krši prava drugih. Asertivni ljudi imaju za cilj komunicirati, utjecati na druge, koristiti vlastite sposobnosti i steći samopoštovanje bez ponižavanja drugih. Oni žele otkriti što je dobro, a ne tko je u pravu. Vjeruju da su obje strane odgovorne za svoje ponašanje, znaju svoja prava i cijene svoje sposobnosti, njihovo ponašanje je čvrsto ali ne neprijateljsko, oni informiraju, objašnjavaju, iznose svoja očekivanja i ciljeve (Miljković i Rijavec, 2011).

Odrasli trebaju naučiti dijete donošenju vlastitih odluka. Djetetu je potrebno ponuditi izbor, a njegovu odluku poštivati. Kod rješavanja problema o njemu treba razgovarati ali se isto tako treba suzdržati od davanja savjeta i komentiranja. Na taj način dijete ima mogućnost smiriti se, osloboditi se emocija, a potom s distance sagledati svoj problem s više strana i razmisliti o najboljem rješenju. Veoma je važno da dijete shvati kako može pogriješiti.

Kako bi potakli razvoj samopoštovanja i samopouzdanja Društvo za psihološku pomoć Zagreb, 1999. godine, formiralo je psihoedukativnu radionicu pod nazivom „Tko sam ja“ s temom pojam o sebi koja se sastoji od niza vježbi prilagođenih djeci predškolske i osnovnoškolske dobi.

4. Spol i rod

Često se termini spol i rod miješaju i smatraju sinonimima koji opisuju isti pojam, odnosno, označavaju muško ili žensko. Razlika između spola i roda je u tome što je spol ono što biološki razlikuje ženu od muškarca. To je skup biokemijskih, genetičkih, anatomskih, fizioloških i psihičkih obilježja po kojima osobe dijele na muške i ženske. Spol je određen naslijeđem, tj. kromosomskim sastavom, te je definicija spola također povezana je s reproduktivnom funkcijom. Spol se može određivati prema kromosomima, muški spol ima XY, a ženski XX kromosome, prema genima, prisutnost SRY gena određuje muški spol, prema spolnim žlijezdama, unutarnjim ili vanjskim spolnim organima (Sekido, Lovell-Badge, 2009, prema Arbanas, 2016).

Za razliku od spola, rod ne označava tjelesne, biološke karakteristike već uključuje rodne uloge koje se odnose na društveno prihvatljiva ponašanja, osobine koje se slažu sa spolom pripisanim pri rođenju. Rod definira položaj žena i muškaraca u društvu i njihova očekivana ponašanja, no ne mora se uvijek podudarati sa spolom.

Pojmovno razlikovanje roda i spola uvodi John Money u drugoj polovici 20. stoljeća u svojoj medicinsko-psihijatrijskoj raspravi o interseksualnosti. Money je provodio istraživanja na hermafroditima te je počeo razvijati vlastitu teoriju o ljudskoj spolnosti. Osobe na kojima je provodio istraživanja rođene su s muškim i ženskim biološkim spolom te je došao da zaključka da se osobe bez obzira na spol identificiraju s dodijeljenim rodnom. Money smatra kako su svi ljudi pri rođenju rodno neutralni, te da spol kao biološka odrednica ne igra značajnu ulogu u određenju roda, koji se prema njemu učvršćuje socijalizacijom i životnim iskustvom (Arbanas, 2016). Simone de Beauvoir u svojoj knjizi *Drugi spol* (1949) navela je kako se ženom ne rađa, već se ženom postaje. Navodi kako kategorija muško – žensko koja je duboko usađena u društvo i stvara mu pritisak, a samim time i pritisak na ženu da prihvati žensku rodnu ulogu i identitet, kao i na muškarca da prihvati mušku rodnu ulogu i identitet.

Prema Matić (2014) čovjek je već pri samom začeću biološki određen kao muško ili žensko, te kao takav u sebi nosi određene biološke značajke, kao što su biološki heteroseksualni nagon koji se kroz društvene norme i socijalizaciju može

učvrstiti ili pak oslabiti, što ne isključuje mogućnost prenatalnih anomalija poput hermafrodita ili postnatalnih devijacija poput homoseksualnosti koju rodna teorija smatra normalnom pojavom (Klein, Sepekoff, Wolf, 1985, prema Arbanas, 2016).

4.1. Rodna uloga i rodni identitet

Iz termina rod proizlazi i termin rodna uloga koja predstavlja karakteristične načine ponašanja, stavova, normi, očekivanja, aktivnosti koje kultura pojedinog društva dodjeljuje pojedincu obzirom na spol. Rodna uloga uči se socijalizacijom, kroz kulturu, običaje, odnose s vršnjacima, kroz odgojno obrazovni sustav, zakonodavstvo, religiju i slično, te se može reći da su to stereotipi koji se temelje na društvenim očekivanjima koja su pripisana određenom spolu. Rodna uloga uvelike ovisi upravo o društvu i kulturi u kojoj živimo. Ona uključuje način govorenja, izražavanja, izbor zanimanja i hobija, emocionalne reakcije, također uključuje i način odijevanja i izbor frizure. Tako se primjerice djevojčice uči da budu mirnije i nježne, potiče ih se na igranje s lutkama, čajnim setovima i slično kako bi preuzele ulogu brige za obitelj, dok se dječake uči da budu hrabri, da ne pokazuju emocije, potiče ih se na natjecateljski duh i kompeticiju.

U mnogim društvima to je još uvijek česta praksa koja održava patrijarhalno društvo i vodi ka neravnopravnosti spolova. Veliki broj ljudi koji imaju isti spol i rodni identitet i dalje mogu imati drugačiju rodnu ulogu. To se primjerice odnosi na žene koje se osjećaju kao žene, isto se tako i odijevaju ali se bave aktivnostima koje stereotipno označavamo muškima (nogomet, borilačke vještine i slično), ona može preuzeti poslovnu, financijsku ulogu, dok će muškarcu prepustiti brigu za kućanstvo i obitelj. Ovakva žena u patrijarhalnom društvu pokazuje mušku rodnu ulogu, uz ženski spol i ženski rodni identitet. Ista žena, u nekom drugom civilizacijskom krugu neće pokazivati mušku rodnu ulogu jer u tom društvu rodne uloge ne moraju biti tako stereotipne (Arbanas, 2016).

Rodne uloge odnose se na dijeljena kulturalna očekivanja o prikladnim ponašanjima s obzirom na spol. Rodnu ulogu moguće je mjeriti opažanjem zbog toga što ona uključuje ponašanja i manifestacije, te ekspresiju osobe, dok se rodni identitet može definirati kao stupanj u kojem osoba doživljava sebe nalik drugima istog roda (Steensma i suradnici, 2013, prema Arbans, 2016). Rodni identitet je

unutarnji, subjektivni doživljaj osobe da pripada određenoj rodnoj kategoriji. Nerijetko se prilikom procjene rodnog identiteta traži od osobe da usporedi sliku o sebi sa rodnim stereotipima. Osim što ovakav način uvodi socijalne konstrukte roda, koji je psihološki, subjektivni, unutarnji konstrukt, poseban će problem biti kod djece, jer njihova mogućnost ovakve procjene i usporedbe ovisi o njihovoj dobi i stupnju kognitivnog i emocionalnog razvoja (Egan, Perry, 2001, prema Arbanas, 2016).

5. Razvoj rodnog identiteta kod djece

Rodni identitet počinje se razvijati vrlo rano te se u prve tri godine života formira, da bi već oko četvrte godine dijete shvatilo da su rodni identitet i spol nepromjenjivi.

Arbanas (2016) smatra kako kognitivni razvoj djeteta nedvojbeno utječe na razvoj rodnog identiteta, što se vidi kroz određivanje rodnog identiteta u mlađoj dobi i načinu na koji oni prepoznaju i određuju rod (frizura, odjeća i slično). Također smatra kako na razvoj rodnog identiteta utječe i identifikacija s bliskim osobama, odgojiteljima i vršnjacima te socijalizacija.

Djeca već u ranom djetinjstvu pokazuju sklonosti ka izboru istospolnih prijatelja što je nerijetko i kod ostalih primata, dok djeca koja izrastu u transrodne i transpolne osobe četo biraju društvo vršnjaka suprotnog spola (Arbanas, 2016). Djeca u dobi od tri ili četiri godine pokazuju i razlike u opisivanju drugih osoba, tj. dječaci i djevojčice se razlikuju po izboru riječi koje koriste, a također, postoje i razlike u opisima muških i ženskih osoba, što potvrđuje da je u toj dobi rodni identitet već uvelike formiran i nepromjenjiv. Kod razvoja temeljnog rodnog identiteta u prvim godinama života nema pokazatelja da psihološki i socijalni čimbenici mogu utjecati na njegovo formiranje, dok za utjecaj na rodnu ulogu koja se formira u kasnijoj predškolskoj dobi svakako ima mnoštvo mogućnosti za vanjske utjecaje jer dijete od najranije dobi uči po modelu najbližih (Arbanas, 2016).

U kasnijim predškolskim godinama istraživanja su dovela do zaključka kako su dječaci skloniji međusobnim natjecanjima i borbama, dok su djevojčice te koje više skrbe i smiruju konflikte. Iako je kod dječaka uočena veća sklonost agresivnom ponašanju, valja naglasiti kako se radi isključivo o otvorenoj agresiji (tučnjavi, vrijeđanju i svađama), dok je kod djevojčica uočena prikrivena, odnosno socijalna agresija koja se očituje u namjernom isključivanju pojedinaca iz društva. Prema Potegal i Archer (2004) rodna razlika postoji i u načinima izražavanja srdžbe i agresije, gdje djevojčice češće plaču ili su ljute dok dječaci bacaju stvari i viču, a ta fizička agresivnost kao izražena rodna razlika vidi se kod dječaka već prije druge godine života.

Obzirom na utjecaj kulture i odgoja, što su stariji, dječaci sve više skrivaju svoje osjećaje, trude se ne plakati u javnosti i pokazivati emocije zbog modela

prihvatljivog socijalnog ponašanja većine kultura. Istraživanja stručnjaka, znanstvenika i psihologa pokazuju kako život u netradicionalnoj obitelji ne utječe na rodni identitet ili na rodnu ulogu kod djece, već veću važnost ima stereotipno, odnosno nestereotipno ponašanje. To znači da će dijete uz roditelje stereotipnog ponašanja preuzeti stereotipne uloge, neovisno o tome radili li se o netradicionalnoj obitelji i obratno, te kako oni neće utjecati na razvoj rodnog identiteta, rodne uloge i seksualnosti jer se ona formira ranije i to unutarnjim, a ne vanjskim čimbenicima.

U prvom desetljeću života, rodni identitet, kapacitet za seksualno reagiranje i kapacitet za dijadne odnose razvijaju se svaki za sebe, odijeljeno i zasebno. Tek nakon puberteta, ulaskom u adolescenciju, počinju se ispreplitati ove tri razvojne pruge i direktno utjecati jedna na drugu (prema Bancroftovom model triju pruga razvoja, 2009, prema Arbanas, 2016).

6. Istraživanje – procjena rodni uloga kod djece predškolske dobi

6.1. Cilj istraživanja

Kroz ovo istraživanje proučene su rodne uloge djece predškolske dobi te njihov izbor aktivnosti. Rodne uloge kod djece predškolske dobi razlikuju se od djeteta do djeteta, te je cilj ovog istraživanja istražiti u kojoj se mjeri dječaci i djevojčice zanimaju za određene aktivnosti, jesu li neke od njih stereotipno više „ženske“ ili „muške“, zanimaju li se djevojčice za „muška“ zanimanja, igračke i aktivnosti u istoj mjeri kao dječaci i obratno. Važnost ovog istraživanja je ispitati povezanost između spola i rodni uloga kod djece predškolske dobi.

6.2. Zadaci istraživanja

Prvi dio istraživanja odnosi se na igračke te je zadatak utvrditi razliku između igre i korištenja određenih igračaka kod dječaka i djevojčica kroz proteklih mjesec dana. Od navedenih predmeta zadatak roditelja koji sudjeluju u istraživanju je odrediti u kojoj mjeri, odnosno koliko često se njihovo dijete igra određenom igračkom. Pretpostavka je da će rezultati pokazati kako se većina dječaka češće igra stereotipno muškim igračkama poput mačeva, igračkama u obliku alata i slično, dok će djevojčicama biti interesantnije igračke poput lutaka i čajnog seta.

Drugi dio istraživanja odnosi se na aktivnosti kojima su se djeca najviše voljela baviti i koje su ih najviše okupirale u proteklih mjesec dana kod kuće ili u vrtiću pod pretpostavkom komunikacije roditelja i odgojitelja. Očekivani rezultati su češće zanimanje djevojčica za aktivnosti s ostalim djevojčicama poput kućanskih aktivnosti i brige za dijete, dok je kod dječaka očekivani rezultat veći interes za aktivnosti poput sporta i aktivnosti na otvorenom.

Treći dio istraživanja odnosi se na karakteristike djeteta, općenite stvari koje dijete voli, čime se bavi, prema čemu iskazuje interese. Očekivani rezultati su kod dječaka više izraženo zanimanje za istraživanje i turbulentniju igru, dok je pretpostavka da se djevojčice više izbjegavaju uprljati za vrijeme igre, te da će izbjeći rizične situacije.

6.3. Postupak istraživanja

Nakon što sam sastavila upitnike standardizirane procjene rodnih uloga kod djece predškolske dobi odnijela sam ih u vrtić na uvid kod pedagoginje dječjeg vrtića Olga Ban u Pazinu, te zatražila pristanak ravnateljice da istraživanje mogu provesti s roditeljima djece koja polaze njihov vrtić. Nakon što sam dobila usmeni pristanak ravnateljice za provođenje istraživanja, upitnike sam podijelila po mješovitim skupinama vrtića kako bih dobila što raznovrsniji uzorak ispitanika prema dobi ali i spolu. Odgojiteljicama su dane upute kako roditelji ispunjavaju upitnike prema subjektivnom mišljenju o svom djetetu u vrijeme kada dovode svoju djecu u vrtić ili kada po njih dolaze. Nakon što su svi predani upitnici ispunjeni započela sam proces analize i sortiranja podataka.

6.4. Uzorak ispitanika

Istraživanje je provedeno na uzorku od 60 djece predškolske dobi od tri do šest godina života, od čega 32 dječaka, odnosno 53,3% i 28 djevojčica ili 46,7%.

U istraživanju je sudjelovalo 7 djece u dobi od tri godine (njih 11,7%), 12 djece u dobi od četiri godine (njih 20%), 22 djece u dobi od pet godina (njih 36,7%), te 19 djece u dobi od 6 godina (njih 31,7%).

Istraživanje je provedeno u periodu od deset dana pomoću anonimnog upitnika za procjenu ponašanja rodnih uloga koje su odgojiteljice podijelile roditeljima djece različitih vrtićkih skupina i različite dobi. Roditelji su ispunjavali upitnik prema vlastitom doživljaju svoje djece, tako da su zaokružili odgovor koji najbolje, prema njihovom subjektivnom mišljenju, opisuje njihovo dijete.

6.5. Mjerni instrumenti

U ovom istraživanju korišten je upitnik sastavljen prema primjeru PSAI (Pre-School Activities Inventory) upitnika. PSAI je psihološka skala za procjenu ponašanja rodnih uloga kod djece nastala 1991. godine od strane Susan Golombok i Johna Rusta. Primarno se koristi u psihologijskim istraživanjima na većem uzorku djece predškolske dobi. Sastoji se od 24 pitanja na zaokruživanje koje ispunjavaju roditelji djece. Pitanja se odnose na dječje igračke, aktivnosti i karakteristike. Posebno je dizajniran tako da sadrži pitanja vezana uz karakteristike specifične za oba spola, kao i one koje se odnose na pojedinačne spolove. Upitnik su rješavali roditelji individualno, prema subjektivnom doživljaju i zapažanjima o vlastitoj djeci.

Na početku upitnika nalaze se informacije koje upoznaju ispitanika s tematikom upitnika, načinom njegova ispunjavanja te je dan naglasak kako je upitnik anonimn. Od ispitanika se traži da navede dob i spol djeteta. Upitnik se ispunjava na način da se zaokruži tvrdnja koja najviše odgovara opisu djeteta ispitanika. Mogući odgovori su 1 – nikad, 2 – gotovo nikad, 3 – ponekad, 4 – često, 5 – jako često.

Prvi dio upitnika koji se odnosi na igračke sastoji je od sedam ponuđenih odgovora od kojih se tri odnose na igračke koje su stereotipno za djevojčice, a četiri na one stereotipno namijenjene dječacima.

Drugi dio upitnika odnosi se na aktivnosti kojima se djeca bave. Ponuđeno je 11 odgovora od kojih se šest aktivnosti češće veže uz djevojčice i pet aktivnosti koje se češće odnose na dječake.

Treći dio upitnika odnosi se na općenite karakteristike djece koje su namijenjene u istoj mjeri i dječacima i djevojčicama, a sastoje se od šest tvrdnji.

7. Rezultati istraživanja i analiza

Prvi zadatak istraživanja koji se odnosi na igračke bio je utvrditi u kojoj mjeri se dječaci i djevojčice igraju određenim igračkama u slobodno vrijeme i za vrijeme boravka u vrtiću. Pretpostavka je da će se veći broj dječaka igrati igračkama koje su stereotipno „muške“, a isto tako pretpostavka je da će djevojčice veći dio vremena provesti igrajući se lutkama i igračkama poput čajnog seta i slično. U tablici koja slijedi prikazani su rezultati dobiveni na temelju oba spola izraženi u postocima.

Tablica 1. Prikaz učestalosti igre određenim igračkama kod dječaka i djevojčica

TVRDNJE	ODGOVORI IZRAŽENI U POSTOCIMA I UČESTALOSTI				
	nikad	gotovo nikad	ponekad	često	jako često
Replike oružja	16 26,7%	9 15%	18 30%	12 20%	5 8,3%
Nakit	12 20%	17 28,3%	10 16,7%	15 25%	6 10%
Alat	8 13,3%	13 21,7%	21 35%	12 20%	6 10%
Lutke ili odjeća za lutke	4 6,7%	20 33,3%	8 13,3%	16 26,7%	12 20%
Vlakovi, auti ili avioni	9 15%	11 18,3%	24 40%	11 18,3%	5 8,3%
Mačevi i slični predmeti	6 10%	11 18,3%	30 50%	9 15%	4 6,7%
Čajni set	11 18,3%	13 21,7%	26 43,3%	8 13,3%	2 3,3%

Analizom postotaka iz tablice možemo vidjeti kako je najčešći odgovor kod tvrdnje replike oružja ponekad, njih 18, odnosno 30% ispitanika. Kod tvrdnje nakit najčešće dan odgovor je gotovo nikad, zaokružilo ga je 17 ispitanika, odnosno 30%, kod tvrdnje alat je to ponekad, zaokružilo ga je 21 ispitanik što iznosi 35%. Za tvrdnju lutke ili odjeća za lutke najveći broj ispitanika opredijelio se za odgovor gotovo nikad, njih 20, odnosno 33,3%. Tvrdnju da se djeca igraju vlakovima, autima ili avionima ispitanici su najčešće odgovorili ponekad, njih 24, odnosno 40%, mačevima i sličnim predmetima također se djeca najčešće igraju ponekad, 30 ispitanika zaokružila su ovaj odgovor, odnosno njih 50% isto kao i tvrdnju čajni set koju je zaokružilo 26 ispitanika, odnosno 43,3%. Kako bi dobili detaljniju analizu podataka, pomoću t-testa i podjelom na dječake i djevojčice došli smo do rezultata prikazanih u slijedećoj tablici.

Tablica 2. Prikaz razlike u odabiru određenih igara kod dječaka i djevojčica pomoću t-testa

TVRDNJE	RAZLIKA U ODABIRU IGARA KOD DJEČAKA I DJEVOJČICA			
	SPOL	PROSJEČNA VRIJEDNOST	t	p
Replike oružja	dječaci	3,16	3,261	0,002
	djevojčice	2,14		
Nakit	dječaci	2,00	-6,220	0,000
	djevojčice	3,64		
Alat	dječaci	3,22	2,210	0,031
	djevojčice	2,57		
Lutke ili odjeća za lutke	dječaci	2,5	-5,518	0,000
	djevojčice	4,00		
Vlakovi, auti ili avioni	dječaci	3,06	1,433	0,157
	djevojčice	2,64		
Mačevi i slični predmeti	dječaci	3,28	3,420	0,001
	djevojčice	2,46		
Čajni set	dječaci	2,38	-1,965	0,054
	djevojčice	2,89		

Analizom tablice napravljene pomoću t-testa postavljena hipoteza kako se većina djevojčica igra igračkama koje su stereotipno „ženske“ i kako se većina dječaka igra igračkama koje su stereotipno „muške“ je potvrđena.

Iz tablice možemo uočiti kako se značajna razlika u igri između dječaka i djevojčica vidi kod tvrdnje da se djeca igraju nakitom gdje p iznosi 0,000. Tvrdnja lutke ili odjeća za lutke ima slične rezultate gdje p također iznosi 0,000 što daje značajnu razliku. Značajna razlika između dječaka i djevojčica u igri vidi se i kod tvrdnje mačevi i slični predmeti, gdje p iznosi 0,001, te kod tvrdnje alat gdje p iznosi 0,031. Tvrdnja vlakovi, auti ili avioni se stereotipno češće veže uz muški spol, stoga je pretpostavka bila kako će odgovori ispitanika činiti značajnu razliku između spolova, no u ovom slučaju hipoteza nije potvrđena jer se radi o neznačajnoj razlici gdje je kod oba spola najčešće izabran odgovor ponekad, a p iznosi 0,157.

Drugi zadatak istraživanja koji se odnosi na aktivnosti bio je utvrditi u kojoj mjeri se dječaci i djevojčice zanimaju za određene aktivnosti u slobodno vrijeme i za vrijeme boravka u vrtiću. Pretpostavka je da će se veći broj dječaka baviti aktivnostima koje su stereotipno „muške“ te pokazati veće zanimanje za igru s autima te sportske aktivnosti, isto kao što će djevojčice veći dio provesti u aktivnostima koje uključuju igru s lutkama, imitiranje kućanskih aktivnosti slično. U tablici koja slijedi prikazani su rezultati dobiveni na temelju oba spola.

Tablica 3. Prikaz učestalosti određenih aktivnosti kod dječaka i djevojčica

TVRDNJE	ODGOVORI IZRAŽENI U POSTOCIMA I UČESTALOSTI				
	nikad	gotovo nikad	ponekad	često	jako često
Igranje kućanskih aktivnosti	9 15%	14 23,3%	22 36,7%	9 15%	6 10%
Igra s djevojčicama	1 1,7%	3 5%	29 48,3%	11 18,3%	16 26,7%
Pretvaranje u ženske likove	15 25%	10 16,7%	19 31,7%	10 16,7%	6 10%
Igranje uloga muških zanimanja	11 18,3%	8 13,3%	24 40%	12 20%	5 8,3%
Tučnjava ili svađa	11 18,3%	14 23,3%	28 46,7%	7 11,7%	0 0%
Igranje uloga članova obitelji	12 20%	12 20%	26 43,3%	7 11,7%	3 5%
Sportovi i igre loptom	4 6,7%	2 3,3%	24 40%	22 36,7%	8 13,3%
Penjanje	0 0%	4 6,7%	31 51,7%	19 31,7%	6 10%
Igra brige za dijete	11 18,3%	13 21,7%	24 40%	8 13,3%	4 6,7%
Iskazivanje interesa za automobile, vlakove i zrakoplove	4 6,7%	12 20%	25 41,7%	13 21,7%	7 11,7%
Odijevanje u odjeću za djevojčice	8 13,3%	16 26,7%	8 13,3%	8 13,3%	20 33,3%

Prema dobivenim rezultatima može se uočiti kako je kod oba spola za tvrdnju igranje kućanskih aktivnosti najveći postotak ispitanika odgovorio ponekad, 22 ispitanika, odnosno 36,7%. Tvrdnju igra s djevojčicama ispitanici su u najvećem broju odgovorili ponekad, njih 29 što iznosi 48,3%, isto tako i za tvrdnju pretvaranje u ženske likove, 19 ispitanika, odnosno 31,7%. Tvrdnju igranje uloga muških zanimanja odgovorom ponekad označilo je 24 ispitanika, odnosno 40%. Za tvrdnju tučnjava ili svađa u najvećem broju ispitanici su također odabrali odgovor ponekad, 28 ispitanika što iznosi 46, 7%. Tvrdnja igranje uloga članova obitelji najviše odgovora ima ponekad, 26 ispitanika, 43,3%, isto kao i tvrdnja sportovi i igre loptom gdje je 24

ispitanika odgovorilo ponekad, njih 40%. Tvrdnja penjanje ima 31 odgovor ponekad, što iznosi 51,7% ispitanika, tvrdnja igra brige za dijete ima najviše odgovora ponekad, 24 ispitanika odabralo je taj odgovor, isto kao i kod tvrdnje igranje uloga muških zanimanja te sportovi i igre loptom, odnosno njih 40%. Tvrdnja iskazivanje interesa za automobile, vlakove i zrakoplove također najveći broj odgovora ima ponekad, 25 ispitanika, odnosno 41,7%, dok je tvrdnju odijevanje u odjeću za djevojčice najveći broj ispitanika jedinu označio odgovorom jako često, njih 20 što iznosi 33,3%.

Uz pomoć t-testa dobivena je detaljniju analizu odgovora prema spolu. Razlike između dječaka i djevojčica u zadatku koji se odnosi na aktivnosti kojima se najčešće bave prikazane su u slijedećoj tablici.

Tablica 4. Prikaz razlike u odabiru određenih aktivnosti kod dječaka i djevojčica pomoću t-testa

TVRDNJE	RAZLIKA U ODABIRU AKTIVNOSTI KOD DJEČAKA I DJEVOJČICA			
	SPOL	PROSJEČNA VRIJEDNOST	t	p
Igranje kućanskih aktivnosti	dječaci	2,63	-1,365	0,178
	djevojčice	3,04		
Igra s djevojčicama	dječaci	3,16	-4,625	0,000
	djevojčice	4,18		
Pretvaranje u ženske likove	dječaci	1,97	-5,860	0,000
	djevojčice	3,54		
Igranje uloga muških zanimanja	dječaci	3,59	6,711	0,000
	djevojčice	2,04		
Tučnjava ili svađa	dječaci	2,81	2,782	0,007
	djevojčice	2,18		
Igranje uloga članova obitelji	dječaci	2,56	-0,408	0,685
	djevojčice	2,68		
Sportovi i igre loptom	dječaci	3,28	-1,555	0,125
	djevojčice	3,68		
Penjanje	dječaci	3,31	-1,497	0,140
	djevojčice	3,61		

Igra brige za dijete	dječaci	2,41	-2,093	0,041
	djevojčice	3,00		
Iskazivanje interesa za automobile, vlakove i zrakoplove	dječaci	3,44	2,985	0,004
	djevojčice	2,68		
Odijevanje u odjeću za djevojčice	dječaci	2,00	-17,636	0,000
	djevojčice	4,71		

Uvidom u rezultate dobivene kod istraživanja najčešćih aktivnosti djece oba spola može se primijetiti značajna razlika u odgovorima kod tvrdnje igra s djevojčicama gdje p iznosi 0,000, isto kao i kod tvrdnje pretvaranje u ženske likove. Kod tvrdnje igranje uloga muških zanimanja p također iznosi 0,000 što označava značajnu razliku u odgovorima. Značajna razlika vidi se i u odgovorima kod tvrdnje tučnjava ili svađa gdje p iznosi 0,007. Kod tvrdnje igra brige za dijete p iznosi 0,041 što također označava značajnu razliku. Tvrdnja iskazivanje interesa za automobile, vlakove i zrakoplove također ima značajnu razliku u odgovorima. Kod ove tvrdnje p iznosi 0,004. Tvrdnja odijevanje u odjeću za djevojčice također prikazuje značajnu razliku u odgovorima, gdje p iznosi 0,000. Neznačajna razlika dobivena rezultatima vidljiva je kod tvrdnje igranje kućanskih aktivnosti gdje p iznosi 0,178, zatim kod tvrdnje igranje uloga članova obitelji gdje p iznosi 0,685, također kod tvrdnje sportovi i igre loptom gdje p iznosi 0,125 te kod tvrdnje penjanje gdje p iznosi 0,140. Kod ovih tvrdnji hipoteza nije potvrđena jer su odgovori kod dječaka i djevojčica bili u približno jednakoj mjeri.

Analizom ovih rezultata dolazi do potvrde hipoteze kod većine tvrdnji, prema kojima će se dječaci češće baviti aktivnostima koje su stereotipno „muške“, poput tučnjave ili svađe, te da će češće iskazivati interes za automobile, vlakove i zrakoplove, dok će većina djevojčica vrijeme provoditi u aktivnostima koje uključuju druge djevojčice, igrati se uloga ženskih zanimanja, te izbjegavati aktivnosti koje uključuju igranje uloga muških aktivnosti.

Treći zadatak istraživanja koji se odnosi na karakteristike djece bio je utvrditi interese djece u slobodno vrijeme i za vrijeme boravka u vrtiću, te njihovo ponašanje za vrijeme igre. Pretpostavka je da će se veći broj djece sudjelovati u istraživanju novog okruženja te pokazati interes za lijepe stvari, dok se očekuje veći postotak kod odgovora nikad i gotovo nikad koji se odnose na tvrdnju pokazivanje interesa za zmijske, paukove i insekte i tvrdnje izbjegava uprljati se u igri. Tablica 5. koja slijedi prikazuje određene karakteristike kod dječaka i djevojčica u izboru aktivnosti i interesa te je izražena u postocima.

Tablica 5. Prikaz određenih karakteristika kod djeteta prikazan u postocima

TVRDNJE	ODGOVORI IZRAŽENI U POSTOCIMA I UČESTALOSTI (f) KOD OBA SPOLA				
	nikad	gotovo nikad	ponekad	često	jako često
Voli istraživati novo okruženje	2 3,3%	3 5%	34 56,7%	16 26,7%	5 8,3%
Voli turbulentnu i grubu igru	7 11,7%	8 13,3%	31 51,7%	11 18,3%	3 5%
Pokazuje interes za zmijske, paukove i insekte	8 13,3%	9 15%	31 51,7%	7 11,7%	5 8,3%
Izbjegava uprljati se u igri	22 36,7%	21 35%	14 23,3%	2 3,3%	1 1,7%
Voli lijepe stvari	0 0%	0 0%	19 31,7%	26 43,3%	15 25%
Izbjegava rizične situacije	14 23,3%	9 15%	22 36,7%	7 11,7%	8 13,3%

Uvidom u rezultate iz tablice potvrđuje se hipoteza da će se djeca više i češće baviti istraživanjem novog okruženja s najvećim brojem odgovora ponekad, 56,7% ispitanika te 26,7% ispitanika s odgovorom često. Kod tvrdnje voli turbulentnu i grubu igru najveći postotak ispitanika, 51,7% odgovorio je ponekad, te 18,3% često. Djeca također u najvećem postotku ponekad pokazuju interes za zmijske, paukove i insekte, 51,7%, te gotovo nikad, njih 15%. Tvrdnju izbjegava uprljati se u igri najviše ispitanika označilo je odgovorom nikad, 36,7%, te gotovo nikad 35%. Očekivani rezultat dobili smo i kod tvrdnje voli lijepe stvari gdje je najveći broj ispitanika označio odgovor često, njih 43,3% i ponekad, 31,7%. Kod tvrdnje izbjegava rizične situacije ispitanici su najveći broj puta označili odgovor ponekad, 36,7% te nikad, 23,3%.

Istraživanjem rodni uloga kod djece pomoću PSAI testa došlo je do zaključka kako se u današnjem društvu, posebice u manjim sredinama još uvijek primjećuje velika razlika između dječaka i djevojčica u izboru igre i aktivnosti kojom se bave u slobodno vrijeme i za vrijeme boravka u vrtiću. U PSAI testu ponuđene su 24 tvrdnje od kojih se polovica veže pretežito uz ženski spol, a polovica uz muški. Pretpostavka prilikom prikupljanja podataka od ispitanika bila je da će se dječaci u većoj mjeri zanimati za igračke i aktivnosti koje su u društvu stereotipne za njihov spol, isto kao što je bila pretpostavka kako su djevojčice mirnijeg karaktera, nježnije, te da će radije izabrati igre i aktivnosti koje oponašaju ulogu majke u obitelji ili ulogu njegovateljice i slično. Analizom rezultata dobivenih pomoću istraživanja ta je hipoteza u velikoj mjeri potvrđena. Odgovori koje su ispitanici u testu dali bili su očekivani za pojedine tvrdnje, poput one da će se dječaci češće igrati replikama oružja, a djevojčice s nakitom i slično.

Iako je većina hipoteza na temelju razlike u spolu potvrđena, odskače rezultat kod tvrdnje igra vlakovima, autima ili avionima. Kod ove tvrdnje došli smo do rezultata kako se dječaci i djevojčice u podjednako mjeri zanimaju za igru vlakovima, autima ili avionima što ne potvrđuje hipotezu, iako je ta igra stereotipno „muška“. Isto tako neznčajna razlika u rezultatima dobivena je i kod nekoliko navedenih tvrdnji vezanih uz aktivnosti kojima se djeca bave. Tako primjerice hipoteza nije potvrđena kod tvrdnji igranje kućanskih aktivnosti, igranje uloga članova obitelji, sportovi i igra loptom, te kod tvrdnje penjanje. Igranje kućanskih aktivnosti i igranje uloge članova obitelji stereotipno se više veže uz ženski spol, no dobivene rezultate možemo pripisati modernom društvu gdje se djevojčice i dječake uči i sve više potiče na ravnopravnost među spolovima. Tvrdnje poput penjanja, sportova i igra loptom stereotipno se češće pojavljuju u kontekstu s muškim spolom ali rezultati prikazuju kako se oba spola u približno jednakoj mjeri interesiraju za ove aktivnosti, što ne potvrđuje navedenu hipotezu.

Rodne uloge razlikuju se po kulturama, očekivanjima te kulture i prikladnim, socijalno prihvatljivim ponašanjima iste obzirom na spol. U našem društvu još uvijek je u mnogim segmentima zadržan patrijahalni oblik obitelji pa se stoga vrlo često djevojčice potiče na igru s lutkama, igru kuhanja i čajnim setovima, uči ih se da budu nježne i mirne kako bi jednog dana preuzele brigu za obitelj, dok se dječake potiče na kompeticiju, uči ih se da budu hrabri i ne pokazuju slabosti. Za razliku od rodne uloge, rodni identitet kod djece može se razlikovati u odnosu doživljaja samog sebe

obzirom na druge istog spola, s toga ne iznenađuju rezultati gdje se određeni postotak ispitanika kod djevojčica odlučio za odgovore koji su stereotipno namijenjeni dječacima, primjerice djevojčice koje veći dio vremena provode igrajući se s alatima, pokazuju interes za motorna vozila ili se igraju replikama oružja, isto kao što se određeni postotak ispitanika kod dječaka opredijelio za odgovore koji su stereotipno ženski, poput igranja čajnim setom, igra kućanskih aktivnosti te odijevanje u odjeću za djevojčice. Obzirom na to da se rodna uloga formira u kasnijoj predškolskoj dobi, djeca mlađe predškolske dobi uče po modelu najbližih, a kasnije isti i imitiraju pa je stoga normalno da se djevojčice imitirajući oca igraju s alatom, a dječaci kuhanjem oponašaju majku.

9. Zaključak

Osobni doživljaj sebe kao individue veoma je važan, on utječe na samopoštovanje i samopouzdanje osobe, a samim time i na želju za postizanjem nekog cilja. Kako bi osoba bila zadovoljna sama sa sobom treba dobiti pozitivne reakcije na svoj rad, treba znati da je voljena i cijenjena. To je posebice važno kod djece predškolske dobi koja na tim informacijama grade pojam o sebi i svom identitetu. Ovisno o kulturi i običajima u kojoj dijete odrasta ono se formira u potpunu osobu koju se nastoji odgojiti prema društveno prihvatljivim normama ponašanja. Iako dijete od najranije dobi uči po modelu najbližih i neke norme ponašanja su nametnute te ima mnoštvo mogućnosti za vanjske utjecaje, dijete bi trebalo pustiti da svoj rodni identitet slobodno otkriva neovisno o pripisanom spolu.

U istraživačkom radu koji se odnosi na pojam o sebi i rodni identitet primjećuje se razlika između dječaka i djevojčica u načinu, izboru igre i aktivnosti ali se isto tako ističu pojedinci u manjem postotku koji biraju aktivnosti koje stereotipno odskaču od njihovog spola. Kako bi ta djeca odrasla u samopouzdanu osobu pozitivnog pojma o sebi treba ih poticati na vlastiti izbor igara i aktivnosti. Time bi se njihova rodna uloga i rodni identitet, koji je već ranije formiran unutarnjim čimbenicima, slobodno razvili bez obzira na obrasce ponašanja koji su im pripisani spolom.

9. Literatura

1. ARBANAS, G. (2016.) Zbornik radova *Zaštita prava djece i mladih na seksualno zdravlje*. Rijeka:
2. BEAUVIOR, S. (1949.), *Drugi spol*, https://archive.org/stream/1949SimoneDeBeauvoirTheSecondSex/1949_simone-de-beauvoir-the-second-sex_djvu.txt Pristupljeno: 19.02.2019.
3. CARROLL, L. (2001.), *Alisa u Zemlji čudesa*. Zagreb: Mozaik knjiga.
4. Društvo za psihološku pomoć Zagreb (1999.), *Psihoedukativna radionica „Tko sam ja?“* www.st-pedagozi.net/wp-content/uploads/2015/11/tko-sam-ja-1.docx Pristupljeno:16.01.2019.
5. GERA, I. i DOTLIĆ, Lj. (1996.) *Ja - Priručnik za podsticanje dečjeg samopoštovanja*. Novi Sad: Prijatelj dece Vojvodine i Matica srpska.
6. GOLOMBOK, S. i RUST, J. (1991.) *The Pre-School Activities Inventory: A Standardized Assessment of Gender Role in Children* <https://pdfs.semanticscholar.org/fed7/44b545efef20d57769bba413997868bad82b.pdf> Pristupljeno: 21.01.2019.
7. GRGIN-LACKOVIĆ, K. (1994.) *Samopoimanje mladih*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
8. KOLLER-TRBOVIĆ, N. (1995.) *Razlike u samoprocjeni slike o sebi djece s aktivnim i djece s pasivnim oblicima poremećaja u ponašanju*. <https://hrcak.srce.hr/93872> Pristupljeno: 05.03.2019.
9. KUZIJEV, J. i TOPOLOVČAN, T. (2013.) *Uloga odabira učiteljske profesije i samopoštovanja u sagorijevanju učitelja u osnovnoj školi*. https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=171752 Pristupljeno: 24.02.2019.
10. MARINIĆ, D. (2014.) *Uloga strukturalnih varijabli samopoimanja u dinamizmu samoevaluacije: provjera modela „Društva pojma o sebi“*. https://bib.irb.hr/datoteka/744841.Damir_Marinic_-_Doktorski_rad_2014.pdf Pristupljeno: 11.03.2019.
11. MATIĆ, D. (2014.) *Bioetička i ideološka pozadina „rodne teorije“*. https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=190828 Pristupljeno: 05.03.2019.

12. MILJKOVIĆ, D. (1996.) *Pomozite svojoj djeci da razviju samopouzdanje*. Đakovo: Tempo51.
13. MILJKOVIĆ, D. i RIJAVEC, M. (2001.) *Razgovori sa zrcalom – psihologija samopouzdanja*. Zagreb: IEP-D2.
14. MILJKOVIĆ, D. i RIJAVEC, M. (2011.) *Bolje biti vjetar nego list*. Donja Lomnica: Ekološki glasnik.
15. POTEHAL, M. i ARCHER, J. (2004.) *Sex differences in childhood anger and aggression*. <https://psycnet.apa.org/record/2004-21519-006>
Pristupljeno: 19.02.2019.
16. SLUNJSKI, E. (2013.) *Kako pomoći djetetu da bude uspješno i razvija samopouzdanje: priručnik za roditelje, odgajatelje i učitelje*. Zagreb: Element.
17. STOJANOVIĆ, B. (2016.) *Suvremeni predškolski odgoj i obrazovanje: izazovi i dileme*. Jagodina: Fakultet pedagoških znanosti, Sveučilište u Kragujevcu.
18. VIDANOVIĆ, S., TODOROVIĆ, J. i HEDRIH, V. (2006.) *Porodica i posao – izazovi i mogućnosti*. Niš: Filozofski fakultet u Nišu.

10. Popis tablica

Tablica 1. Prikaz učestalosti igre određenim igračkama kod dječaka i djevojčica.....	22
Tablica 2. Prikaz razlike u odabiru određenih igara kod dječaka i djevojčica pomoću t-testa.....	23
Tablica 3. Prikaz učestalosti određenih aktivnosti kod dječaka i djevojčica.....	24
Tablica 4. Prikaz razlike u odabiru određenih aktivnosti kod dječaka i djevojčica pomoću t-testa.....	25
Tablica 5. Prikaz određenih karakteristika kod djeteta prikazan u postocima.....	27

Sažetak

Razvoj rodnog identiteta i pojam o sebi teme su koje oduvijek zanimaju psihologe i znanstvenike. Oni utječu na razvoj osobe kao individue koja će o sebi imati visoko ili nisko mišljenje, odnosno hoće li imati samopoštovanje i samopouzdanje te znati sebe cijeniti. Rodni identitet koji se vrlo rano počinje razvijati određuje osobu, njezinu rodnu ulogu, a samim time i način govorenja, izražavanja, izbor zanimanja i hobija te emocionalne reakcije. Dijete od najranije dobi uči po modelu svojih najbližih, roditelja, djedova i baka, odgojitelja, kasnije vršnjaka i prijatelja te preuzima njihove načine reagiranja i ponašanja, ali ono ipak gradi svoj identitet. Dijete se kroz odrastanje susreće s brojnim pozitivnim i negativnim elementima slike o sebi koji ga čine jedinstvenim, a upravo pozitivna okolina i socijalne interakcije koje potiču djetetov istraživački duh i učenje utječu na to da se ono razvije u socijalno kompetentnu osobu, prikladnih i poželjnih ponašanja.

Ključne riječi: pojam o sebi, samopoštovanje, samopouzdanje, rod, spol, rodni identitet, rodne uloge

Summary

The development of gender identity and the concept of self-interest are topics that are always of interest to psychologists and scientists. They affect the development of a person as an individual who will have a high or low self-esteem, or whether he or she will have self-esteem and self-esteem and to appreciate oneself. The gender identity that begins very early develops determines the person, gender role, and hence the way of speaking, expression, choice of profession and hobbies and emotional reaction. A child of the earliest age learns by the model of his closest, parents, grandparents, educators, later peers and friends and takes their ways of reacting and behaving but still builds their identity. Through childhood, the child is confronted with a number of positive and negative elements of self-image that make it unique, and the positive environment and social interactions that encourage the

child's research spirit and learning influence it to develop into a socially competent person, appropriate and desirable behaviors.

Key words: self-esteem, self-confidence, gender, gender identity, gender roles